www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Covid-19 Salgını Özelinde Ulrich Beck'in "Risk Toplumu" ile Anthony Giddens'in "Geç Modernite" Kavramlarını Yeniden Düşünmek

Rethinking The Concepts of Ulrich Beck's "Risk Society" and Anthony Giddens's "Late Modernity" In The Focus Of Covid-19 Outbreak

Aysel Günindi Ersöz*

Abstract: The risks and uncertainties that are considered among the dilemmas of modern society are more visible with pandemic diseases. The dizzying pace of globalization and the desire of humanity to dominate nature push the unbelievable success of today's societies on the one hand and push your future into uncertainty on the other. While both Ulrich Beck and Anthony Giddens use different concepts, they define the societies we live through the concept of risk. According to the thinkers, while the risks in traditional societies are limited to "space", today's risks exceed both space and time limits. In this respect, the determining feature of risks and uncertainties in modern societies is that they can affect everyone without discriminating class, gender, region, continent etc. distinction even without realizing it. The uncertainties created by the Covid-19 outbreak such as the duration of the pandemic, the timing of developing an effective vaccine formulation which available for all people, and how to maintain work, daily life, and education etc, have become sources of anxiety, fear and stress. The main findings of the studies conducted in this period confirm the thesis of Beck and Giddens claiming that the current risks pointed will affect everyone to a certain extent. In this context, this study makes a theoretical discussion on the concept of "risk society" through the reflections of the uncertainty caused by the pandemic on human relations, family, education and economic institutions. The uncertainties caused by the Covid-19 outbreak affect all people to a certain extent, individuals experience existential anxiety both for themselves and their relatives and individuals are more pessimistic about the future.

Structured Abstract: Sociology trying to understand and make sense of the society we live in, roughly examines the societies by dividing them into two: traditional and modern. The progressive understanding of science and technology constitutes the defining feature of modern society. Modernism has led to many revolutionary changes with dizzying developments. However, modernism has created many risks along with the enormous benefits it provides to humanity. Global warming, nuclear accidents, environmental disasters and epidemics have been seen as the result of modernism's efforts to dominate nature. While human beings try to dominate nature, they created risks and uncertainties. As Ulrich Beck and Anthony Giddens say, today humanity have to deal with much greater risks than those people in previous periods. While Ulrich Beck conceptualizes this period of humanity with the concept of "risk society", he emphasizes that the risks of the period are not limited to a certain time and place, and also the impossibility of both compensation and calculation of the results. Giddens states that we are in "late modernity" stage and he draws attention to the globalization trend of today's risks.

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Literature, Department of Sociology
ORCID 0000-0002-2382-995X

Cite as/ Atıf: Günindi Ersöz, A. (2020). Covid-19 salgını özelinde Ulrich Beck'in "Risk Toplumu" ile Anthony Giddens'in "Geç Modernite" kavramlarını yeniden düşünmek. *Turkish Studies*, 15(6), 525-538.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44531>

Received/Geliş: 25 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 15 October/Ekim 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 20 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

The most recent pandemic encountered by humanity, facing numerous pandemics, is the Covid-19 virus, which appeared in China in December and spread to every part of the world. Virus's spreading speed, impact area, the unpredictability of its consequences, and the fear and anxiety it has created have captured the world. After WHO declared the pandemic as a pandemic, all countries have undertaken various efforts to reduce mortality rates and to develop vaccines, especially to curb the ways of transmission of the virus. As of 12.08.2020, 20.272.602 people were infected worldwide and 741,834 people died. Immediately after the first case seen on March 11, 2020, a series of radical measures have been put into life in Turkey. As of 12.08.2020, the total number of COVID cases are 243 bin 180 and the total number of deaths are 5 bin 873. While the healthcare professionals work to treat patients and develop vaccines, social scientists analyze the pandemic in terms of social, cultural, economic, religious, educational etc. reflections. Social scientists point out that the pandemic will have / will create permanent effects in basic structures such as family, education, economy, religion and health.

The data of these studies overlap at certain points. Accordingly, the uncertainty caused by the pandemic has become a source of anxiety, fear and stress for individuals. Disease and fear of death caused changes in people's attitudes and social relationships. The participants of various researches state that in the process of pandemic they feel "fear", "fear of losing loved ones", "constant fatigue", "helplessness", "loneliness", "imprisonment", "irritability", "quick anger", "restlessness", "feeling of losing control over life". People experience many psychological problems such as "increased anxiety about the future", "disturbed sleep" and "difficulty in doing daily tasks". Failure to establish face-to-face relationships with relatives, friends and neighbors, which are the most important psychological support during the pandemic, also caused individuals to feel alone in this process.

Students, teachers and parents experienced one of the main challenges in this period. As in many countries of the world, our country had to make a rapid and unprepared transition to online education. We do not yet know how many students can receive education through information technologies and whether it can be substituted for face-to-face education. It is known that especially children of poor families and university students living in rural areas have difficulties in accessing online education. Therefore, the pandemic has led to further deepening of inequalities. For this reason, the outbreaks we experience are a fact of today's world, and the measures to be taken for future outbreaks should be started already. The studies that make university students reach online education more easily should be started today, and efforts to expand education and training through information technologies should be accelerated.

One of the institutions most affected by the outbreak was the family institution. In this period, while family members had the opportunity to spend more time together due to curfews, however, the elderly members of the family, children, youth and women were worn more in the process. The curfew, especially for people aged 65 and over, has made them feel "lonely", "isolated" and "marginalized", while many chronic ailments have increased with inactive life. Since children could not go out on the streets and play with their peers, young people could not perform their daily routines, domestic roles of women have increased and tired women more. Male members of the family were either unemployed or sent to unpaid leave because of the workplaces that were closed, and the increasing economic problems in the pandemic process increased the disputes especially between the spouses. It is difficult to predict the long-term effects of the pandemic on the family institution.

The economic institution is one of the institutions directly affected by the pandemic. During the period when the workplaces were closed and the economic life stopped, many people were left unemployed in some sectors, and a rapid entry into the working from home was made, or people were laid off due to pandemic. Therefore, international organizations, states, economic, educational and health institutions should prepare action plans for pandemic periods, and all levels of society should be ready for Plan A, Plan B and plan C. At the family and individual level, compliance with the measures taken seems to be very important, at least at the point reached today.

Keywords: sociology, risk society, risks, covid-19, pandemic, uncertainties, pandemic in Turkey

Öz: Modern toplumun açmazları arasında sayılan risk ve belirsizlikler salgın hastalıklarla daha fazla görünür olmaktadır. Küreselleşmenin baş döndürücü hızı ve insanlığın doğaya hâkim olma arzusu günümüz toplumlarının bir taraftan inanılmaz başarılarla imza atarken diğer tarafta insanlığın geleceğini belirsizliğe sürüklemesine yol açmaktadır. Hem Ulrich Beck hem de Anthony Giddens farklı kavramları kullanmakla

beraber yaşadığımız toplumları risk kavramı üzerinden tanımlamaktadırlar. Düşünürlere göre geleneksel toplumlardaki riskler "mekân" ile sınırlı iken, günümüz riskleri hem mekân hem de zaman sınırlarını aşmaktadır. Bu yönüyle modern toplumlardaki risklerin ve belirsizliklerin belirleyici özelliği sınıf, cinsiyet, bölge, kıta, vb. fark etmeden herkesi belli bir oranda etkileyebilmesindedir. Covid-19 salgının yarattığı belirsizlikler, salgının süresi, aşının ne zaman bulunacağı, aşının tüm insanlara yetecek kadar ne zaman üretilbileceği, iş yaşamı, eğitim ve gündelik hayatın nasıl devam ettirileceği vb. konulardaki belirsizlikler endişe, korku ve stres kaynağı haline gelmiştir. Bu dönemde yapılan çalışmaların temel bulguları da Beck ve Giddens'in işaret ettiği günümüz risklerinin herkesi belli bir oranda etkileyeceği tezini doğrulamaktadır. Bu bağlamda çalışmada "risk toplumu" kavramı üzerinden salgının neden olduğu belirsizliklerin insan ilişkileri, aile, eğitim, ekonomi kurumlarına yansımaları üzerinden teorik bir tartışma yapılmaktadır. Covid-19 salgının neden olduğu belirsizlikler tüm insanları belli bir oranda etkilemekte, bireyler hem kendisi hem de yakınları için varoluşsal kaygı yaşamakta ve geleceğe daha karamsar bakmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, risk toplumu, riskler, covid-19, belirsizlikler, Türkiye'de covid-19 salgını

Giriş

Sosyoloji biliminin temelde yapmaya çalıştığı şeylerden birisi de içinde bulunduğumuz dönemlerin insanlık ve toplum için ne türden dönüşümlere yol açacağını dolayısıyla ileriye tahmin etmeye çalışmasıdır. Sosyoloji toplumları geleneksel ve modern toplum olarak ikiye ayrılarak inceler. Sosyolojinin klasik teorisyenlerinden Tönnies toplumu Gemeinschaft(topluluk) ve Gesellschaft(toplum) olarak ikiye ayırır. Gemeinschaft'ta baskın olan "topluluk ruhu" yerini Gesellschaft'ta bireysel ihtiyaçlara bırakmaktadır. Durkheim modernleşmeyi artan iş bölümü veya uzmanlaşmada yaşanan ekonomik değişim üzerinden anlatır. Durkheim'a göre mekanik dayanışmacı toplumlarda insanların günlük yaşamda benzer işleri yaparken, organik dayanışması toplumlarda uzmanlaşma ve karşılıklı bağımlılık ön plana çıkmaktadır. Weber için modern yaşamın belirleyici özelliği "rasyonel dünya görüşünün" yaygınlık kazanmasıdır. Ona göre modern insan gittikçe gelenekten uzaklaşarak, bilim ve teknolojiye yaklaşmaktadır. Karl Marx için ise modernizm kapitalizm ile eş anlamlıdır.

Çağdaş kuramcılarda toplumları belirli özellikleri üzerinden sınıflar. Bazı sosyologlara göre modernizm sona ermiş ve yeni bir dönem girilmiştir. Bu dönemi tanımlamak için farklı sosyologlar farklı kavramsallaştırmalar kullanmıştır. Bunlar arasında; Bell "Sanayi Sonrası Toplumu", Manuel Castels "Ağ Toplumu", Anthony Giddens "Geç Modernlik" ile Bauman'ın "Akışkan modernlik" kavramları bulunmaktadır. Ayrıca, günümüz toplumlarını postmodern toplum olarak tanımlayan düşünürlerde hiçte az değildir. Bu kavramsallaştırmaların ortak noktasını ise dünyanın gittikçe birbirine daha fazla yaklaştığı, yani küreselleştığımız gerçeği oluşturmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı riskler, korku ve güven olgusu sıklıkla sosyoloji biliminin konuları arasında yer almıştır (Sağır&Aktaş,2017:463). Ulrich Beck sanayi toplumundan sonraki aşamayı tanımlamak için "Risk Toplumu" kavramını kullanmıştır. Anthony Giddens ise Beck'in günümüz toplumlarının riskler barındırdığı görüşüne katılmakla beraber "Geç Modernite" kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Beck için riskleri yaratan bizzat modernitenin kendisidir. Risk toplumunda gelinen noktanın ötesi kestirilememektedir. Beck'e göre insanlık doğaya hâkim olmaya çabalarken, sonuçları tahmin edilemeyen birçok risk yaratmıştır.

Dünya tarihinde birçok salgın hastalık bulunmaktadır. Bu salgın hastalıkların kuşkusuz ki en yıkıcı olanı 14. yüzyılda başlayıp, etkileri 16. yüzyıla kadar devam eden ve toplumları yeniden şekillendiren kara vebadır. Ne yazık ki hastalıklar 14. yüzyıla sınırlı değildir. Özellikle 20. yüzyılda dünya geneline yayılan birçok salgın hastalık bulunmaktadır. 1918 yılında ortaya çıkan ve "İspanyol gribi" olarak adlandırılan salgın yaklaşık 50 milyon can kaybına neden olmuştur. Yine, 2016 yılında dünyanın birçok bölgesini etkisi altına alan Zika, Kuş gribi, Domuz gribi, Sars, Mars, Ebola vb. birçok salgın hastalık kalıcı etkiler bırakmıştır.

Dünyamızın küresel ölçekte deneyimlediği son salgın Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan Korona virüs salgıdır. Salgının küresel bir salgın olarak tüm kıtalara ve tüm ülkelere ulaşması yaklaşık 3 ay sürmüştür. Türkiye'de ilk ölüm vakası 17 Mart 2020 tarihinde açıklanmıştır. Bu açıklamanın hemen akabinde de birçok radikal sayılabilecek önlem hayata geçirilmiştir. Bu önlemler arasında 16 Mart 2020 tarihinden itibaren eğitim ve öğretime ara verilmesi, 65 yaş üstüne ve 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı getirilmesi, bütün yurtdışı uçuşların iptal edilmesi, bazı şehirlere giriş ve çıkışların yasaklanması, hafta sonları ile resmi ve dini bayramları içine alan günlerde sokağa çıkma yasağı uygulanması, ibadet hanelerin kapatılarak toplu ibadetlerin yasaklanması, alışveriş merkezleri başta olmak üzere berberler, kuaförler, kafe ve lokantaların kapatılması bulunmaktadır.

Pandemi gezenimizin neredeyse tamamını etkilemiş, makalenin son düzeltmelerinin yapıldığı 12 Ağustos tarihine kadar dünya genelinde yaklaşık 20 milyon insan bu virüse yakalanmış, 750 bin kişi yaşamını yitirmiştir. Şu anda salgının sadece sağlık boyutu öne çıkmakla beraber, salgının ekonomik, sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik yönlerinin de tartışılması gerekmektedir.

Bu kapsamda makalede Ulrich Beck'in "Risk Toplumu" ile Anthony Giddens'in "Geç Modernite" adını verdikleri günümüz modern toplumlarına yönelik eleştirilerinden yola çıkarak, Covid-19 salgınının toplumsal yaşama etkileri üzerine sosyolojik bir değerlendirme yapılmaktadır. Çalışmada, salgın sürecinin insan ilişkileri, aile, eğitim, ekonomi gibi temel kurumlardaki yansımalarına yer verilerek, geleceğe ilişkin öneriler sıralanacaktır.

Ulrich Beck'in "risk toplumu" kavramı

Ulrich Beck 1980'li yılların sonuna doğru kaleme aldığı "*Risk Toplumu: Başka bir Modernliğe Doğru*" adlı çalışmasında günümüz toplumlarını risk kavramı üzerinden tanımlamıştır. Toplamların ve bireylerin gelecekte karşı karşıya kalacağı tehlikelere dikkat çeken, bunu yaparkende risk kavramını kullanan Beck günümüz de ne tür tehditler ve risklerle çerçvelendiğimiz sorusuna cevap aramaktadır. Ona göre sınıflı toplumların itici gücü: "açım", iken risk toplumlarının iticini gücünü "korkuyorum" oluşturmaktadır. Beck'e göre üstelik risk toplumlarında bireyler sorunlar karşısında yalnız kalmakta, geleneksel toplumlarda toplumsal sınıfların hemen hemen her bireyin paylaştığı "ihtiyaç ortaklığının" yerini risk toplumlarında "endişe ortaklığı" almaktadır. Risk toplumu modeli, endişenin neden olduğu dayanışma sonucu ortaya çıkmakta ve siyasi bir güç haline gelmektedir (Beck,2011:71).

Riski felaket değil, bir felaket öngörüsü olarak değerlendiren Beck (2011:357) bu yeni risklerin yerellikler ya da gruplarla sınırlı olmadığını, yani, risklerin küreselleşme eğilimine dikkat çeker. Bu riskler hem ulusal sınırları hem de üretim ve yeniden üretimi aşarak ulus-aşırı ve sınıfa özgü olmayan, yeni bir tür sosyal ve siyasi dinamizme sahip küresel tehlikeler yaratmaktadır(Beck,2011:14). Çünkü bu risklerin ve belirsizliklerin sebebi modernleşmenin bizatihi kendisidir. Bu nedenle, çözümde modernleşme yaklaşımında meydana gelecek kapsamlı bir zihniyet dönüşümüyle olabilecektir(Beck,2011:76). Beck "risk toplumunun" sınırlarını belirleyen şeyin sanayi toplumunun rasyonelitesinin kendisi olduğunu iddia eder(Akay, 2000:8-9). Tıp ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle modern çağda, ölüm oranları düşmüş, bulaşıcı hastalıklara yönelik etkili ilaçlar bulunmuş ve bu yolla nüfus artışında çok önemli bir etki yaratılmıştır. Ancak modernite beraberinde riskleri de getirmiştir(Beck,2011:308). Örneğin insan ömrünün uzatılmasına yönelik çabalar başarılı olmuş, ancak, beraberinde Alzheimer gibi hastalıklar kaçınılmaz olmuştur.

Günümüzdeki risklerin belli bir ülke veya bölge ile sınırlı olmadığını söyleyen Beck (2011:357-358) küresel risk algılamalarının ayırt edici özelliğini üç başlık altında toplar:

1. Mahalsizleşme: Bu risklerin nedenleri ve sonuçları tek bir mekânla ya da mahal ile sınırlı değildir. Dünyanın herhangi bir yerinde olan bir risk her yere yayılabilir. Beck mahalsizleşmeyi Çernobil nükleer kazası üzerinden örnekler ve sadece Ukrayna ile

sınırlı kalmadığı hatta mekân kadar zamanda, yani etkilerinin onlarca yıl devam edebileceğini hatırlatır. Benzer şekilde tüm dünyanın bugün korkunç bir geleceği haline gelen Covid-19 virüsü de Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış (ister laboratuvarda üretilmiş olsun isterse doğal bir virüs olsun, ister bilinerek laboratuvarlardan salınmış olsun isterse kazara yakınlardaki pazara ulaşmış olsun) ve milyonlarca insan bu virüsten şöyle ya da böyle etkilenmiştir.

2. Hesaplanamazlık: Etkileri hemen ortaya çıkmadığı için ancak uzun bir zaman diliminde gözlenebilen sonuçlar ortaya çıkar. Örneğin şu an Covid-19 salgının nerde duracağı, kaç kişinin yaşamını yitireceği, kaç kişinin işsiz kalacağı, kaç işyerinin kapanacağı veya işsizliğe bağlı olarak kaç ailenin dağılacağı hesaplanamamaktadır.
3. Telafi edilemezlik: nedenleri ve sonuçlarını ortaya koymak zordur. Salgının neden olduğu ölümlerin telafisi olmadığı gibi, ekonomik kayıpların da kısa vadede telafisi mümkün görünmemektedir.

Beck modern toplumların tesadüfleri ve belirsizlikleri, örneğin kazalar, şiddet ve hastalıkları kontrol etmede başarılı olacağını ancak başta yoksul ülkeler olmak üzere tüm insanlığın bundan payına düşeni alacağını söyler(Beck,2011:357). İddialarını biraz daha ileri taşıyarak, risk toplumlarında apaçık olanın büyük tehlikelerden herkesin belli bir oranda etkileneceği gerçeğidir(Beck,2011:70). Küresel riskler için günah keçisi aramanın beyhude olduğunu, çünkü herkesin aynı oranda suçlu olduğunu savunur (Beck,2011:71).

Belirsizlik kavramı Beck'in yaklaşımının bel kemiğini oluşturmaktadır. Çünkü bu belirsizlikler gittikçe artmaktadır. Risk toplumunun en karakteristik özelliği "belirsizliktir". Bu risk ve belirsizlikleri üreten tamda modernizmin, ya da modern yaşamın kendisidir. Ona göre teknik ve bilimsel yenilikler insanlığın önceden öngörmediği sayısız risk yaratmıştır. Bu riskler sosyal hayatın tüm alanlarında meslek, aile, kadınlar, evlilik vb. hepsinde belirsizliklere yol açmaktadır. Günümüzde karşılaşılan riskler bilim ve teknolojiye yani moderniteden kaynaklıdır. Virüsün laboratuvar ortamında üretilmiş olması da Beck'i haklı çıkarmaktadır.

Toplumlarda belirsizlikler itici gücünü medyadan almaktadır. Bilginin "belirsiz" durumu sebebiyle riskin kabul edilmemesi gerekli karşı hamlelerin yapılmasını engellemekte bu da tehlikeleri büyötmektedir(Beck,2011:92). Özellikle medya ve sosyal medya araçlarında yer alan haberlerin insanların davranışlarını etkileme gücü yadsınmaz bir gerçektir. Medya bizim diğer bireylerle ne tür ve nasıl bir ilişkiye gireceğimizden, dünyayı ve topluma yükleyeceğimiz anlamlara kadar bir dizi sonuca neden olmaktadır. Salgın hastalıkların yarattığı belirsizlikler, artan işsizlik, yalnızlaşan bireyler, bilgi kirliliği, bilgi bombardımanı gibi bireylerin davranışları üzerinde etkili olan gelişmelerle birleştiğinde bireylerin hangi bilgiye güveneceği konusunda kararsızlık yaşamasına neden olmaktadır. Özellikle, siber dünya, belirsizlik ve kontrolsüzlük olgularını egemen kılarak, bu durumda bireyleri savunmasız bırakmaktadır(Alkın,2017:52).

Anthony Giddens ve "geç modern çağda" riskler

Bu dünyanın tehlikeler ve risklerle dolu olduğuna vurgu yapan yalnızca Beck değildir. İngiliz sosyolog Giddens, Beck'in risk toplumu kavramına katıldığını, çünkü Beck'in haklı olarak modern toplumsal hayatın insanların göğüs girmek zorunda oldukları yeni tehlike biçimleri ürettiğini söylemekteki haklılığının altını çizerek(Giddens,2010:46). Ancak Giddens Beck'ten farklı olarak içinde bulunduğumuz dönemi "üst modern çağ" veya "geç modernlik" olarak tanımlar. Onun kuramında sosyal değişim modern öncesi, basit modernleşme ve düşünömsel modernleşme olmak üzere üç aşamalıdır. Beck'in risk toplumu yaklaşımının Giddens'ta karşılığı "geç modernleşmedir". Risk toplumunun bel kemiğini kötölük ve tehlikelerin dağıtımı oluşturur(Esgin,2013:686). Modernite Feodalizm sonrası ortaya çıkan, ancak 20.yüzyılda tüm dünyaya yayılan kurumlar ve

davranış biçimlerini içermektedir. Modern çağı öncekilerden ayıran en önemli yön dinamizmidir. Modern dünya kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır(Giddens,2010:30).

Üst modern dönem olarak kavramsallaştırdığı “geç modern çağ” dehşet verici olaylarla doludur. Geç modernite; modern kurumların modernitenin radikalleştirici ve küreselleştirici temel özelliklerinin damgasını vurduğu gelişim evresine karşılık gelir. Üst modernitenin belirleyici özelliği, akla mutlak güven konusundaki yaygın şüpheciliğin yanı sıra, bilim ve teknolojinin çift yüzlü olduğu, yani insanlığın yararına imkânlar sunduğu kadar yeni risk ve tehlike parametreleri de yarattığının kabulüdür(Giddens,2010:45). Bu çağ önceki kuşakların karşılaşmak zorunda kalmadığı riskleri bünyesinde barındırır. Modernitenin fark, dışlama ve marjinalleştirme ürettiğini hatırlatarak, özgürleştirici etkisine rağmen modern kurumların benliği baskılayıcı mekanizmalar ürettiğini iddia eder(Giddens,2010:17). Ona göre günümüz dünyasında benlik içinde bulunduğu, genel kurumsal bağlamlar gibi, refleksif olarak üretir(Giddens,2010:13-15).

Beck gibi Giddens’ta belirsizlik ve çoğul seçim koşullarında güven ve risk kavramlarının önemine dikkat çeker(Giddens,2010). O, modernitenin bir risk kültürü olduğuna inanır. Çünkü modernite bir yönden belirli alanla ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlardan büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokmaktadır(Giddens,2010:14). Giddens riskleri ikiye ayırır. Birinci grupta daha önceki dönemlerde de görülebilen deprem, sel, kasırga, salgın hastalıklar gibi doğal-dışsal riskler bulunur. İkinci grupta ise yapay riskler; yani insanlığın bilim ve teknolojik faaliyetlerinin yön verdiği modern yaşamla birlikte ortaya çıkan riskler bulunmaktadır. Küresel ısınma, nükleer atıklar vb. bu kapsamdaki risklere örnek teşkil etmektedir. Giddens, salgın hastalıkları birinci grupta değerlendirmesine rağmen, virüsün laboratuvar ortamında üretilmesi onun yapay riskler içinde değerlendirilmesini zorunlu kılar.

Risk kavramı her çağda vardır ancak Giddens’ın “yüksek etkili riskler” adını verdiği günümüzdeki riskler gücünü küreselleşme süreçlerinden almaktadır. Yüksek etkili riskler sonuçları bakımından çok sayıda insan üzerinde yaygın etkiye sahiptir. Örneğin nükleer kazalar, küresel ısınma, salgın hastalıklar vb. bu grupta yer alır. Ona göre bu tür riskler modernitenin karanlık yüzünün bir parçasıdır ve toplumsal ve teknolojik değişim hızı devam ettikçe beklenmedik sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır(Giddens,2010:159).

Giddens modern kurumların gelişmesiyle birlikte uzmanlık alanlarının sınırlarının daraldığını bunun sonucu olarak bireylerin uzmanlık iddia edebileceği alanlarında kısıtlandığını ileri sürer. Uzmanların konsensüs içinde oldukları alanlarda bile, modern bilginin doğasının değişmesi ve gelişmesiyle, sokaktaki insanın düşünceleri ve pratikleri üzerindeki “geriye dönük süzücü” etkiler muğlak ve kompleks hale gelmektedir. Ona göre bu nedenle modernitenin risk iklimi herkes için rahatsız edicidir ama ondan kaçmak imkânsızdır(Giddens,2010:161). Sonuç olarak yüksek etkili risklerin farkında olmak çoğu insan için genel bir kaygı kaynağıdır(Giddens,2010:231).

Risk toplumunda yaşamak, çağdaş toplumsal varoluşumuzda bireysel düzeyde olduğu kadar küresel düzeyde de sürekli olarak karşımıza çıkan olumlu ya da olumsuz açık eylem imkânları karşısında hesaplı bir tutum içinde yaşamak demektir(Giddens,2010:46). Kaygılar ve güvensizliklerin daha önceki çağlarda da var olduğuna vurgu yapan Giddens farklı olanın modern çağda kaygıların içeriğinin ve biçiminin değişmiş olduğunu söyler(Giddens,2010:50-51).

Görüldüğü gibi her iki kuramcı da, hem Beck hem de Giddens modern yaşamın olumlu olduğu kadar olumsuz yanları olduğunu da hatırlatır. Bilim, teknoloji, tıp, haberleşme, beslenme alışkanlıkları, çalışma koşulları gibi alanlarda yaşanan modernizmin ürettiği gelişmeler beraberinde risk, belirsizlik ve korku da getirmiştir. Bu belirsizlikler özellikle salgın dönemlerinde daha bir yoğunluk kazanmaktadır. Covid-19 salgınıyla birlikte geleceğe ilişkin belirsizlik, risk ve korkularda artış yaşanmıştır. Salgının yarattığı belirsizlikler bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

Covid-19'un yarattığı belirsizlikler

Bugün geline nokta 5 milyon insanın yakalandığı Covid-19 virüsü ister laboratuvarda üretilmiş ister doğal bir salgın olsun, dünyanın her bir parçasının diğer her bir parça ile iç içe bağlantılı olduğu gerçeği ile yüzleşmemizi sağlamıştır. Bu salgın; virüsün yayılmasına sebep olan laboratuvarında çalışan bireyle, daha önce Wuhan'ın hatta Çin'in adını bile duymamış bireyleri aynı oranda etkilemiştir. Virüsün hem yayılma hızı hem de etki alanı Hollywood filmlerinin senaryolarını hiç aratmamıştır. Beck'in dediği şekliyle herkes belli bir oranda bu virüsten payına düşeni almıştır. Virüs o kadar hızlı yayılmıştır ki yarattığı belirsizlikler, korku, endişe ve kaygılar tüm dünyayı yaklaşık üç ayda etkisi altına almıştır. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020 tarihinde bunun bir pandemi olduğunu ilan etmiştir.

Sosyolojinin bir alt dalı olan sağlık sosyolojinin uğraş alanları arasında salgın hastalıkların toplum algısındaki yerine ilişkin çalışmalar da bulunmaktadır. DSÖ sağlığı; *"sadece herhangi bir hastalık veya zayıflığın olmaması değil, fiziksel ve sosyal açıdan bütünüyle iyi olma durumu"* olarak tanımlamaktadır. Adak (2009:100) sağlığın bireysel boyutu içinde fiziksel sağlık kadar zihinsel ve sosyal sağlığın da önemine işaret etmektedir. Sosyal sağlık boyutunda aile, akrabalık ve arkadaşlardan destek alabilmenin gerekliliğinin altını çizer. Hastalık ve iyi olma hali kültürel olarak farklılık göstermekle birlikte küresel düzeyde yaşanan salgın hastalıklarda tüm toplumların tepkileri benzerlik gösterebilmektedir. Aniden gelişen ve birden bire tüm dünyanın gündemine giren, katı önlemler alınmasını zorunlu kılan Covid-19'un yarattığı belirsizliklerle bireylerin korku ve endişeleri artmıştır. Hastalığın bulaşma yolları ve tedavi sürecine ilişkin yapılan haberler, karantina uygulamaları, sosyal izolasyon, 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlıkları olanlar için sokağa çıkma yasağı, seyahatlerin yasaklanması gibi kişi hak ve özgürlüklerine getirilen zorunlu sınırlamalar da bireylerin kaygı düzeylerinin ve endişelerinin artırmasında etkili olmuştur.

Covid 19 salgını ile birlikte birçok alanda değişimler yaşanmıştır. Bu değişiklikler; insan ilişkilerinde, sağlık, aile, ekonomi, din ve eğitim kurumlarında da yansımaları bulmuştur. Bu dönemde, sağlık, hastalık, salgın ve sağlık çalışanlarına yönelik algılarımızda ve diğer insanlarla olan ilişkilerimizde köklü değişimler meydana gelmiştir. İnsandan insana bulaşan bir virüs olduğu için virüsten korunmak için öncelikle diğer bireylerle aralarına "fiziksel mesafe" koymaları, ellerini en az 20 saniye yıkamaları, zorunlu olmadıkça sokağa çıkmamaları, yakınları ile görüşmekten kaçınmaları ile maske takma zorunluluğu bilgisi tüm gezegene yayılmıştır. Salgınla gelen belirsizlikler, tedbirlerin yarattığı endişe ve korku bireylerin "fiziksel mesafe" kuralını bir adım öteye taşıyarak özellikle market gibi alışveriş mekânlarında diğerlerinin "damgalanarak" "fiziksel temastan" kaçınmanın ötesinde onların tehdit olarak görülmesine yol açmıştır. Ayrıca, virüs konusunda otoritelerce alınan önlemlere uyma davranışı farklılık göstermiştir. Yine, Covid-19 salgınının en yoğun yaşandığı günlerde çok kısa bir süre de olsa insanlar yaşam tarzlarını sorgulamış, ancak "normalleşme" ile birlikte eski yaşamlarına çok çabuk geri dönmüşlerdir.

Nitekim insanların sergilediği davranış biçimleri salgınların beş önemli psikososyal durum yarattığı açıklamaları ile örtüşmektedir (Taylor 2019, Aktaran Karataş, 2020:7) Bu açıklamalara göre bu psikososyal tepkilerden birincisi, salgının bulaşma ve ölüm riskini çağrıştırmaları nedeniyle psikososyal modellerle tutarlı olarak, bireylerin panik bir şekilde alış-verişe yönelmesi, gıda ve temizlik malzemesi biriktirmesidir. Türkiye'de ilk sokağa çıkma yasağının uygulanacağını duyurulmasının hemen ardından insanların marketlere koşmasını belirsizliğin yarattığı endişe ve korkunun bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir. İkinci beklenen durum olarak virüsün kaynağı olarak kabul edilen ve tüm dünyaya yayılmasına neden olduğu varsayılan toplumlara karşı dışlama ve damgalanma süreçlerinin başlamasıdır. Bilindiği gibi tüm ülkeler açık veya üstü kapalı bir şekilde Çin'i suçlamakta ve değişik düzeylerde yaptırımlar uygulamaktadırlar. Çin halkının beslenme alışkanlıklarından yani yarsa çorbası içmelerinden kaynaklandığı senaryosu uzun süre kabul görmüş, Çin yemek kültürü, Çin ve Çinliler bunun üzerinden damgalanmıştır. Üçüncüsü sağlık

kaygısı ve bulaşma şüphesi nedeniyle gereksiz bir şekilde sağlık sisteminin meşgul edilmesidir. Dördüncüsü salgının bulaşmaması için uygulanan zorunlu izolasyon, sosyal mesafeyi koruma, evde kalma gibi durumlara tahammül edememe ve yasaklara uymama davranışlarıdır. Nitekim Fransa, ABD, Kanada, İngiltere gibi batı toplumlarında tedbirlerin uygulanmasına yönelik protestolar yapılmıştır. Ülkemizde ise yasakların son haftalarında özellikle 65 yaş üstü bireyler sosyal medya üzerinden anayasal haklarının ellerinden alındığı yönünde seslerini yükseltmeye başlamışlardır. Sokağa çıkma yasağının olduğu günlerde sokağa izinsiz çıkan binlerce kişiye para ve adli ceza verilmiştir. Makalenin kaleme alındığı dönemde tedbirler yumuşatılmaya, yani “normalleşme” süreci başlamıştır. Gözlemlerimize göre birçok kişi bunu salgının bittiği şeklinde yorumlamakta ve özledikleri yakınları, arkadaşları ve komşularıyla görüşmeye başlamakta, AVM’lere koşmaktadır. Beşincisi de salgınla ilgili gerçek ve doğru bilgilerin yanında asılsız iddialarda ve komplo teorilerinde bir artışın olmasıdır. COVID-19 hakkında özellikle haber kanallarında 7/24 yapılan haberler halkın davranışlarını yönlendirmekte, virüs ile ilgili belirsizlikler bireylerin farklı davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Medya yayınları, özellikle sosyal medya ağları üzerinden yapılan bilimsel bir temeli olmayan, uzman bilgisi içermeyen paylaşımların risk algısı ve korkuları körüklemektedir.

Halk arasındaki adıyla “domuz gribi” küresel salgını olan” H1N1 gribi” konusunda gazete haberleri üzerinden yapılan bir içerik analizi çalışmasında salgın dönemlerinde, başta siyasilerin çelişkili söylemleri, bilim insanlarının birbirine tezat açıklamaları ile medya haberlerinin güvensizliği beslediği, korku ve şüpheyi artırarak, yabancılaşmayı tetiklediği vurgulanmıştır(Akbal,2016:270).

Sağlık tanımlamasının sosyal boyutunu oluşturan “aile, akraba, arkadaşlar ve komşulardan destek görme duygusu zorunlu izolasyon nedeniyle sadece çevrimiçi veya telefon üzerinden olabilmektedir. Salgın sürecinde uygulanan izolasyona bağlı olarak arkadaşlar, akrabalar ve komşularla ilişkilerin askıya alınması bireylerin yüz yüze destek alma olasılığını ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle, salgından en çok aile ve akrabalık ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Alınan zorunlu önlemler aile bağlarının güçlü olduğu bir ülke olan Türkiye’de duygusal destek açısından ailelerin yalnız kalması sonucunu doğurmuştur. Özellikle 65+ bireyler için ve daha sonrada 20 yaş altı çocuklar ve gençler için getirilen sokağa çıkma yasağı, aileler arasındaki bağları koparmış, özellikle yaşlı nüfusu yalnızlığa itmiştir. Bu kendini özellikle sosyal ilişkilerini dijital ortamda yürütme becerisi olmayan veya internete ulaşım imkânları bulunmayanlar yaşlılar için süreç çok daha zorlu yaşanmıştır. Evden çalışmak zorunda kalan kadınlar özellikle öğretmen, öğretim üyesi, sigortacı ve bankacılık sektöründe çalışanlar ev işleri, kendi gelişimleri için ayırdıkları zaman, iş zamanı ve dinlenme zamanları arasındaki sınırların bulanıklaştığı, yani, birbirine karıştığı bir dönem yaşamaktadırlar.

Özellikle karantina ve sokağa çıkma yasaklarına bağlı olarak evden çevrimiçi çalışan kadınlar çocuk bakımı ve ev işlerine daha fazla zaman harcamak zorunda kalmış, hizmet alma imkânları da ortadan kalktığı için iş yükleri aşırı artmıştır. Bu kadınların yorgunluk, bitkinlik, tükenmişlik gibi psikolojik sorunlarla karşı karşıya gelmelerine yol açmıştır(Bozkurt,2020:129). Bu rollerin aynı zaman diliminde yapılması ise kadınları salgından daha çok etkilenmelerine neden olmuştur. Yine kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı daha fazla işten çıkarılmışlar, eşleri işten çıkarıldığında ev içi sorunlarla baş etmek zorunda kalmışlardır. Kadın örgütleri ise bu dönemde artan kadına yönelik şiddet olaylarına dikkat çekmişlerdir.

Covid -19 salgınının yol açtığı sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunları tespit için yapılan bir çalışmanın bulgularına göre, anketi cevaplayanların %52’si “kendini hapsedilmiş” gibi hissetmekte, %32’si ise “daha sinirli ve çabuk öfkelenildiğini” belirtmektedir. Yaş grubu olarak değerlendirildiğinde gençlerin bu duyguları daha yoğun yaşadığı görülmüştür. Araştırmacı özellikle bireylerin her gün yapmayı alışkanlık haline getirdiklerini yapamamaları, geleceğe yönelik umutları

canlı olsa da, salgının ne zaman biteceğine yönelik belirsizliğin bu duyguları beslediğini söylemektedir. Katılımcıların %65'i "huzursuzluğunun arttığını", %52'si "uyku kalitesinin bozulduğunu", katılımcıların yaklaşık üçte biri "hayatı üzerindeki kontrol duygunu kaybettiğini", %42'si "günlük işlerini yapmakta zorlandığını", %41'i "sürekli yorgunluk/bitkinlik hissettiğini", %41'i "virüsü kapmaktan korktuğunu", %30'u "kendini çaresiz hissettiğini" ve %27'si yalnızlık duygusunun arttığını" söylemiştir. Çalışmasının sonuçlarını Hürriyet gazetesinde paylaşan Bozkurt insanların hem kendilerini hem de sevdiklerini kaybetmekten korktuklarını, özellikle gençlerin daha depresif bir ruh hali içinde olduklarını, varoluşsal kaygıların ise bireylerin serinkanlı/analitik düşünme becerilerini zayıflattığını dolayısıyla insanların en çok belirsizlikten korktuğunun altını çizmektedir (<https://www.hurriyet.com.tr/amp/yazarlar/sibel-bagci-uzun/salginin-belirsizligi-huzursuzlugu-artirdi-41501744>).

Karataş (2020:14) tarafından yapılan çalışmaya katılanların ise %67,5'i ise, gelecekle ilgili endişelerinin arttığını ifade etmiştir.

Pandemi süreci, virüse karşı henüz bir aşının geliştirilememiş olması, aşı geliştirilse bile tüm insanlara yetecek düzeyde aşı üretiminin zaman alacağı yönündeki tartışmalar insanların belirsizlik karşısında daha fazla panik davranışı sergilemelerine neden olmaktadır. Diğer yandan bireyler salgın ortamının yarattığı belirsizliklerin sonucu olarak ailesi ve kendisinin geleceği adına endişe duymaktadır.

Salgından etkilenen bir diğer kurum eğitim kurumu olmuştur. Salgınla birlikte 16 Mart tarihinden itibaren eğitim ve öğretime ara verilerek çevrimiçi eğitime hızlı ve hazırlıksız bir geçiş yapılmıştır. Yaklaşık 20 milyon öğrenci eğitimlerine çevrimiçi devam etmiş, bu durumda beraberinde yeni eşitsizlikleri getirmiştir. Özellikle Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler internete erişimleri olmadığı veya maddi yetersizlikler nedeniyle dersleri takip etmekte zorlanmışlardır. Verilen eğitimlerin amacına ulaşmış, ulaşmadığını söylemek için ise henüz erkendir. Online çalışmak zorunda kalan öğretmenler ve öğretim üyeleri ise hem teknoloji ile hem de artan mesai ile yoğun çaba göstermişlerdir.

Ancak, salgından etkilenen kurumların başında ekonomi kurumu gelmektedir. Özellikle belirsizliğin yarattığı endişe, korku ve üretimin durması en çok ekonomik alanda kendini hissettirmiştir. Aşağıdaki şekil salgın dönemlerinde belirsizliklerin artış oranına ışık tutmaktadır. Buna göre Covid-19 virüsü Sars, Kuş gribi, Domuz gribi, Ebola ve Mers'tan çok daha fazla belirsizlik yaratmıştır. Covid-19 salgınından önce belirsizliği en fazla artıran salgın 2002 yılında yaşanan Sars olmuştur. Ancak Covid-19'un yarattığı belirsizlik Sars'ın neredeyse 3 katıdır.

Şekil 1: Salgın dönemlerinde küresel belirsizlik oranları

Kaynak: <https://turkish.aawsat.com/>

Covid-19 salgından ekonomi kurumunun ne kadar etkilendiğine bir diğer kanıtta Uluslararası Para Fonunun küresel ölçekte hazırladığı Dünya Belirsizlik (World Uncertainty Index) Endeksidir. Endekse kısa bir göz atarak bile Covid-19'un yol açtığı belirsizlikler görülebilir. Salgının savaş ve terör olaylarının neden olduğu belirsizlikten çok daha fazla etki yaptığı anlaşılmaktadır IMF tarafından ülke raporları temel alınarak hesaplan Endeks küresel düzeyde salgının yarattığı etkiyi gözler önüne sermektedir. Rapora göre belirsizliğin ortaya çıkmasında korku önemli bir faktördür.

Şekil 2: Küresel Belirsizlik Endeksi

Kaynak: <https://turkish.aawsat.com/>

Endekste 11 Eylül saldırıları, SARS salgını, Körfez savaşları, 2008 krizi ve Lehman Brothers'ın çöküşü, Avrupa'nın sınır krizi, El Nino gibi kasırgalar, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkışı, ABD Başkanlık seçimleri, ABD-Çin arası ticaret savaşlarının yarattığı belirsizlik oranlarına yer verilmiştir. Veriler küresel belirsizlik endeksinin 2012'den bu yana önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Ancak, belirsizlik endeksi son altmış yılın en yüksek seviyesine 2020'de yani Covid-19 salgının yaşadığı süreçte çıkmıştır.

Salgının etkilerinin en çok ekonomik alanda hissedildiği ve bireylerin gelecek kaygılarının arttığı salgın sürecinde yapılan çalışmalarda kendini göstermektedir. Bozkurt (2020:123) tarafından yapılan araştırmaya katılanların işsiz kalma kaygılarını tespit etmeye yönelik soruya katılımcıların; % 19,2'si "gelecekte işini kaybetme kaygısı yaşıyorum", %15,3'ü "zaten işsizdim" % 2,8'i "Covid-19 sonrasında işsiz kaldım" cevabını vermiştir. Araştırmaya katılanların %39,2's, gelecek iki ay için aç kalma ve temel gereksinimlerini karşılayamamaa endişesini dile getirmiştir. Gelecek endişesi yaşamayan katılımcılar (40,5) Devlet kurumlarında çalışanlardan oluşmaktadır. Araştırmacıya göre salgının ekonomik etkilerini en düşük gelirli, eğitim düzeyi düşük olanlar, özel sektörde çalışanlar ile kendi işini yapanlar daha fazla hissetmiştir(Bozkurt,2020:123).

Benzer kaygılar işletme sahipleri tarafından da paylaşılmaktadır. Salgının ekonomik etkilerini ölçmek amacıyla 894 işletme sahibi ile yapılan bir çalışmanın sonuçları işletme sahiplerinin Covid-19'un ekonomiyi olumsuz etkileyeceğine inandıkları ve geleceğe ilişkin endişeli olduklarını göstermiştir. Çalışmada bu tür bir salgınla ilk defa karşılaşan işletme

sahiplerinin belirsizlik sonucu paniğe kapılarak yoğun endişe yaşadıkları sonucuna varılmıştır(Nakiboğlu&Işık,2020:786).

Diğer yandan Covid-19 özellikle küçük işletmelerin kapanmasına bağlı olarak işsiz kalan veya ücretsiz izne gönderilen insanların sayısını artırmıştır. Yine salgınla birlikte iş algısı bununla beraber iş yeri, ofis algısında ciddi dönüşümler yaşanmıştır. Evden çalışma en azından salgın sürecinde birçok sektörde deneyimlenmiştir. Ancak, salgının ekonomik anlamda sonuçlarının uzun vadede çok daha iyi görülebileceği tahmin edilmektedir.

Tartışma ve Öneriler

Beck'in "Risk toplumu" ile Anthony Giddens'in "geç modernlik" olarak tanımladıkları dönemin belirleyici özelliği herhangi bir olayın küreselleşme hızı, dinamizmi ve herkesi etkileme biçiminde yatmaktadır. Beck'in en çok dikkatimizi çektiği nokta modern dönemde ortaya çıkan tehlikelerin mekânsal, zamansal ve toplumsal bakımdan belli bir yere sabitlenmiş olmamasıdır. Ona göre bu risklerin ve onların yol açtığı belirsizlikler küresel düzeye yayılabildiği gibi zamanın başka noktalarında da yıkıcı etkiler yaratabilir. Hem Beck hem de Giddens için bu risk, tehlike ve belirsizlikleri yaratan adına modernizm dediğimiz günümüz toplumlarıdır. Yani modernizm tıp, teknoloji, beslenme ve bilim gibi birçok alanda baş döndürücü değişimlere yol açarken, beraberinde birçok olumsuzluğu da neden olmaktadır. Kuramcıların deyişiyle bu modernizmin karanlık yüzüdür. Adına Modernizm denen madalyonun iki yüzü vardır. Bir tarafı tarif edilemez üstün başarılar ile dolu, diğer tarafı ise bunların sebep olduğu atıklarının arka bahçesidir. Ve bu atıklar zaman zaman dünyamızı tehdit eden sonuçlar yaratabilmektedir.

Beck'in "Risk toplumundaki" mahalsizleşme, hesaplanamazlık ve telafi edilememelik olarak ortaya koyduğu temel özellikler, Covid-19 salgını içinde geçerli görünmektedir. Çin'de ortaya çıkan virüs üç ay gibi kısa bir sürede tüm dünyaya yayılarak bir pandemiye dönüşmüştür. Salgının uzun vadede ortaya çıkacak etkileri ise bugünden örgörememektedir. Diğer yandan salgından herkesin belli bir oranda etkilenmesi yine Beck'i haklı çıkarmaktadır. Sağlık ve ekonomik kayıplar yaşamasa bile insanlar bu süreçte çeşitli psikolojik sorunlarla karşılaşmış, salgının ne zaman biteceği konusunda yaşanan belirsizlikler bireylerin gelecek kaygılarını artırmış görünmektedir. Ayrıca, can kayıplarının, kronikleşen sağlık sorunlarının ve kapatılan işletmelerin, artan işsizliğinde ya telafisi yok ya da uzun vadede telafi edilebilecektir. Modernitenin bir risk kültürü olduğuna inanan Giddens ise günümüzdeki riskleri artan küreselleşme süreçlerinin sonucu olarak değerlendirir. Nitekim Covid-19 virüsünün yayılma hızı ve etki alanı Giddens'in haklı olduğunu göstermektedir.

Küresel düzeyde yaşanan salgın hastalıkların toplumlar kargaşaya neden olduğu için sosyal ilişkiler ve anlamlar ağımızdaki belirsizlikleri artırdığı ve krize geçişi hızlandırdığı bilinmektedir. Salgının yol açtığı ekonomik ve sosyal belirsizlikler henüz öngörülemezdir. Bilim insanları virüsün sonuçlarına ilişkin kesin bilgiler veremiyor. Bu nedenle, Covid-19 salgını ile ortaya çıkan belirsizlik ve buna bağlı yaşanan korkular döneme ilişkin yapılan saptamaları haklı çıkarmaktadır. Alan yazında insanların herhangi bir salgınla tehdit edildiğinde ortaya korku, damgalama ve yabancı düşmanlığı gibi salgınla ilişkili süreçlerin ortaya çıkmasının olağan bir durum olduğu ifade edilmektedir. Covid-19 salgını ile birlikte artan belirsizlikler; aşının bulunup bulunamayacağı, bulunursa tüm insanlara aşı uygulanmasının ne kadar süreceği, tatil beldelerine gitmenin güvenli olup olmadığı, ikinci bir dalganın gelip gelmeyeceği gibi sorunlar sağlıktan ekonomiye, aileden eğitim kurumuna, oradanda bireylerin gündelik ilişkilerine kadar bir dizi ciddi değişimlere sebep olmuş ve daha ne kadar değişime yol açacağı ise bilinmezlik halindedir.

Ekonomi kurumu açısından evden çalışmanın artışına, bununla birlikte iş ile iş olmayan arasındaki sınırların bulanıklaştığına ve iş yerlerinin kapanmasıyla işsizliğin artışına tanıklık edilmiştir. Aile kurumu özelinde aile üyeleri arasındaki ilişkilerde değişimler yaşanmış, aile içinde kadınlar artan iş yükleri nedeniyle salgından daha fazla etkilenmiştir. Ancak, aile kurumu içinde en

fazla etkilenen grubu 65 yaşın üzerindeki yaşlı grup oluşturdu. 65 yaş üstü gruba yönelik uygulanan sokağa çıkma yasakları ile yaşlılar kendilerini toplumdan soyutlanmış, yalnız ve terk edilmiş hissetmişlerdir. Gündelik yaşamda insanlar birbirlerini potansiyel virüs taşıyıcısı olarak gördükleri için "fiziksel mesafe" kavramını bir adım daha öteye taşıyarak belirsizliğin yarattığı korku ve endişe ile sosyal ilişkilerini kopararak birbirlerine yabancılaşmışlardır. Bazı meslekler işlerini evden yürütmüş, 20 milyon öğrenci eğitimine çevrimiçi devam etmiştir.

Bu kapsamda salgında bugüne kadar yaşananlar göz önüne alınarak öneriler şöyle sıralanabilir. Yaşadığımız çağın baş döndürücü hızı ve küreselleşme gerçeği her zaman akılda tutulmalıdır. Çünkü herhangi bir toplumsal olay tüm insanlığı aynı anda etkileme gücüne sahiptir. Bu tür risklerin hayatımızda her zaman olabileceği gerçeği ile hem uluslararası kuruluşlar hem de devletler özelinde "salgın süreçlerinde yapılması gerekenlere" ilişkin planlar hazırlanmalıdır. Otoritelerce alınan önlemlerin gerekliliği kamuoyuna daha fazla anlatılmalıdır. Daha şeffaf bir yönetim anlayışı ile bilgi kirliliğinin yol açtığı belirsizlikler azaltılabilecektir. Toplum liderlerinin çelişkili açıklamalarının belirsizliği ve bununla gelen korkuyu artırdığı unutulmamalıdır. Özellikle aşı veya geliştirilen ilaçlar konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi, bilgi kirliliğinin veya yanlış bilgilendirilmelerin önüne geçmek için medya ile işbirliği yapılması yararlı olacaktır. Salgın doğrudan sağlık alanı ile ilgili olmakla beraber salgının yol açtığı sorunların sosyal, ailesel, toplumsal cinsiyet, ahlaki, kültürel, ekonomik, psikolojik, dinsel ve medya ile ilgili boyutları olduğu gerçeği akılda tutularak bu alanlara ilişkin çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, kurumlar, kuruluşlar, aile hatta bireysel düzeyde alternatifleri ile birlikte salgın dönemlerine ilişkin planlar yapılmalıdır.

Bireysel düzeyde alınabilecek bazı öneriler ise şunlardır:

Bireyler, otoritelerce alınan kararlara mutlaka uymalıdır. "hepimiz aynı gemideyiz" gerçeği akılda tutulmalı, "bana bir şey olmaz denmemeli", kendisini ve başkalarını hatta gelecek nesilleri düşünerek hareket edilmelidir. Kullanılan maskeler mutlaka çöp kutularına atılmalı, sokağa veya denize kesinlikle "maske" atılmamalıdır.

Maske takmak, zorunlu olmadıkça dışarı çıkmamak, ellerini yıkamak gibi basit ama bir o kadarda önemli önlemlere mutlaka uyulmalıdır.

Bireyler başkaları için tehlike oluşturabilecek davranışlardan kaçınmak adına onları "damgalayıcı" veya onları "dışlayıcı" davranışlardan kaçınmalıdır.

"Normalleşme" salgının bittiği anlamına gelmemekte, "kontrollü gündelik ilişkileri" ifade ettiği hatırd tutulmalıdır.

Hem yurtiçi hem de yurt dışı seyahatler için tedbiri elden bırakmamak, tatil planlarını gözden geçirmek, zorunlu olmadıkça seyahat etmemek gibi önlemler alınmalıdır.

Aile, akrabalık ve komşuluk ilişkileri yüz yüze yerine çevrimiçi veya telefon yoluyla yapılmalıdır.

Son söz olarak; Ulrich Beck'in söylemeye çalıştığı, günümüzdeki tehlikelerin bütün ülkeleri, sınıfları, cinsiyetleri, aileleri etkilediği, hem kişisel hem de küresel sonuçlar doğurduğu gerçeği her zaman hatırlanmalıdır.

Kaynakça

Adak, N.(2009).*Sağlıkta Sosyal Problemler, Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler*, Editör: Nurşen Adak, Siyasal Kitabevi.

- Akay, A. (2000). *Risk Toplumunun Belirsizlikleri*, Cumhuriyet Kitap Eki, 2.1.2000, 8. Sayfa. <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/4200/sayfa/2000/1/20/8.xhtml> Erişim tarihi 2.5.2020
- Akbal, A. (2016). *Korku Kültürü ve Belirsizliğin İlişkisel Sosyolojik Analizi: Basında Domuz Gribi Örneği, Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji*, Editör: Aytül Kasapoğlu, Yeni İnsan Yayınevi.257-292.
- Alkın, R.C(2017). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kavramsallaştırması Ekseninde Toplumsal Kontrolün Dönüşümüne Giriş Denemesi, *Medeniyet ve Toplum*, 1(1), 35-54
- Beck, U (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, Çevirenler: Kazım Özdoğan-Gülen Doğan, İthaki Yayınları.
- Bozkurt, V.(2020). *Pandemi Döneminde Çalışma: Ekonomik Kaygılar, Dijitalleşme Ve Verimlilik, Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*, Editörler: Dilek Demirbaş, Veysel Bozkurt, Sayım Yorgun, İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Esgin, A. (2013). İmal Edilmiş Belirsizlikler Çağının Sosyolojik Yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens Kaynaklı “ Risk Toplumu” Tartışmaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* (<http://jss.gantep.edu.tr>) 2013 12(3):683-696.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum*, Çeviren: Ümit Tatlıcan, Say Yayınları.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(1), 3-15.
- Nakiboğlu, A, Işık, S. (2020). Kovid-19 salgınının ekonomi üzerindeki etkileri: *Türkiye’de işletme sahipleri üzerinde bir araştırma. Turkish Studies*, 15(4), 765-789. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43368>
- Sağır, A. ve Aktaş, Z. (2017). Pastoral Sessizlik: Bir Korku Sosyolojisi denemesi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 12/29, p. 457-486. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12326>
- Salgının belirsizliği huzursuzluğu artırdı, <https://www.hurriyet.com.tr/amp/yazarlar/sibel-bagci-uzun/salginin-belirsizligi-huzursuzlugu-artirdi-41501744> erişim tarihi 1.5.2020
- <https://aawsat.com/turkish/home/article/2221001/k%C3%BCresel-belirsizlik-endeksi-koronavir%C3%BCs-salg%C4%B1n%C4%B1yla-tarihin-en-y%C3%BCksek>, Erişim tarihi 1.5.2020
- <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/03/imf-launches-world-uncertainty-index-wuifurceri.htm>, Erişim tarihi, 1.5.2020